

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1985
FORFATTER:	William Sørensen
TITEL:	Om radioamatører og Budstikken fra maj 1944.
KORT RESUME:	Arbejdet med det illegale blad Budstikken under besættelsen i Kolding

Om radioamatører og Budstikken fra maj 1944

Af William Sørensen

I sommeren 1939 blev jeg sammen med flere andre i »Eksperimenterende Danske Radioamatører's« afdeling i Horsens opfordret til at være med i en flyvervarslingskæde. Ideen var, at vi med vore apparater skulle samarbejde med f. eks. nogle bådejere og tage ud på tur for at observere flyvemaskiner og i givet tilfælde rapportere pr. radio fra båd til land. Der var ikke stor interesse for sagen. Hvad i alverden skulle man give sig til derude, for flyvemaskiner var ret sjældne dengang. Opfordringen var seriøs nok. Den kom gennem telegrafingeniør ved P & T civilingeniør James Steffensen, OZ2Q. Initiativtageren til flyvervarslingskæden var kaptajnløjtnant H. P. E. Tøyberg-Frandzen, tjenestegørende på Lynetten. Vi unge havde i hvert fald ikke tid, vi havde travlt med at tumle med det tekniske. Det var mit første møde med »at noget måske kunne ske«.

Tiden gik og pludselig en tidlig morgen kom der flyvemaskiner, mange flyvemaskiner og flyvebladene med OPROP dalede ned og senere radiomeddelelsen: Danmark besat. Datoen var den 9. april 1940. Det var en knugende dag. Hvad ville fremtiden bringe? Jeg husker endnu min fars bemærkning: »Nu er det slut med at stole på aviser og radio, og det vil blive småt med alle nødvendighedsartikler«. Jeg var på dette tidspunkt sidsteårs maskinlærling på motorfabrikken Kramper & Co, Horsens.

Vi var en mindre flok venner, der næsten alle var radioamatører. 1941 gik og nogle rejste, men forinden aftalte vi at skrive sammen, og jeg bad dem skelne skarpt mellem det, de vidste, og det, de havde hørt. Senere udvidede samarbejdet sig – vi kendte jo hinanden. Egentlig sabotage blev det ikke til, kun mindre »drengestreger«. En ting var vi enige om, uden egentlig at diskutere det særligt, at vi ville hjælpe, hvis vi på en eller anden måde traf på nogen, der manglede natlogi eller mad eller på anden måde var i nød.

1942 læste jeg til maskinist, så der var ikke tid til større krumspring; eksamen blev overstået i første halvdel af januar 1943. En af vennerne, Holger Graugaard, radiotekniker, lokkede mig nu til AUDIOLA i Kolding ca. 1. april 1943, som værktøjsmager. Min bopæl blev på Lysbadeanstalten, Jernbanegade 42. Den virkede efter lukketid nærmest som hotel. Man kunne disponere over en kabine fra lukketid til næste morgen kl. 7.00. Senere fik jeg et fast værelse – tårnværelset – på 1. sal.

I Kolding var folkene bag det lokale illegale blad BUDSTIKKEN blevet arresteret i december 1943. Jeg syntes, det burde startes igen, men det strandede på, at jeg manglede skrivemaskine og duplikator. Så var der andre med forbindelse til den gamle gruppe, der udsendte endnu et nummer af BUD-

MED ALLE MOD NAZISKEN
Hører alt!
sor alt!

AABENRAA

Efter disse begivenhederige Bøse hver Papir Arbejdsmænd og Krigsfanger Maskinfabrik blev øbetoret og hvor en af de danske der havde vist deres Lid til Kamp mod Nazismen, maatte lukke sine Øjne for bestandig, men dog i forvinding om at 8 Gestapo var gaaet til de evige Jagtmarker i kampen om 2.2.2. Danskerne blev sødelt af Blod naar. Ialt har Den Sabotagefogaa ledes mistet 3 Mænd, det er første Gang i de fire Aar Sabetagen har virket at noget har glippet saa Mænd er gaaet tabt.

AABENRAA

Politiet i Aabenraa er af tyskerne blevet mistænkt for med forsat at have optrædt passivt under Sabetage handlingerne.

D. S. U.

Som det er de fleste bekendt har BSB indskrænket Rutebiltrafikken flere af de store pragtfulde Vogne er nu klædet op. Heller ikke her for nægter den tyske Griddighed sig. Behar i den senere Tid opstret alle DSB Vogne. Allereste nu viser Virkningerne sig. Fra AABUS Meldes om Beslagleggelser af en stor N.A.G. af nyeste Type og fra HUNDEBØS Meldes ligeledes om Beslagleggelse af en Autobil, en Triangel. Det skal dog bemærkes at Gummien, da Mistanken om Beslagleggelsen fremkom, er blevet fjernet og bruges nu paa de igangværende Ruter.

Ry ELYVE ELAUS beskæftiger nu ca. 20 russiske Krigsfanger. Russiske Krigsfanger bliver nu i større og større Udstrækning sendt her til Danmark. Tyskerne sædvanlige Taktik fornægter sig heller ikke paa dette Punkt. - Bort med alt hvad der betyder Udgifter, fra selve Tyskland - Lad de besatte Lande betale.

Krigsfangerernes Sundhedstilstand er god og Behandlingen er upaaklæget lig. Dette staar utvivlsomt i Forbindelse med Russernes Overlegenhed paa Østfronten, idet de fleste af os end nu har Beretningerne om russiske Krigsfangeres Behandling af tyskerne gik frem, i frisk erindring. Selv tyskerne kan begynde at se Enden, og VSD'en tysker der af Krigsfangerne udpeges som brutal naar Gengældelsens Time slaar.

Per. DANSKERENS
FINN BORUP's Begravelse

Over tusinde Mennesker sadte op for at følge den dræbte DANSKER PIKKER til sin sidste Hvilested. En overvældende Skare trods den af tyskerne færnalede Begravelse Heller ikke et Lidt tag kunde ty skorne lade passere. Ved Borgergade og oplittede det ad. Kunt ti fik Lov til at følge den dræbte, til Kirkegaard den. Bertil var Besten af Følget gaaet i forvejen. Her færrattedes Jærpakaastelsen i dyb Stillehed.
AAR VAND HANS MINDE

Den anden løbeseddel.

STIKKEN, og det så så ud til, at tingene var ved at glide igen.

Men, jeg syntes nu, at den viden, jeg havde fra korrespondancen med mine venner, skulle ud, så vi - en arbejdskammerat på AUDIOLA, Laier, og jeg købte nogle sæt legetøjsgummityper, og vi fik da, efter et fantastisk tålmodighedsarbejde, lavet en løbeseddel i ca. 100 eksemplarer. Det gik nu ikke, for det tog alt for lang tid, så den næste løbeseddel blev lavet på en lånt skrivemaskine også i ca. 100 eksemplarer med så mange gennemslag som muligt. Det var hos en bekendt, radioforhandler Jørgen Jørgensen, OZ 4 JJ, Grønnegade, Horsens. Jeg anede ikke på dette tidspunkt, at han var stærkt involveret i lokalt bladarbejde. Løbesedlen blev lavet om søndagen, som Jørgensen blev taget af Gestapo om

tirsdagen den 22.02.1944 ved en storrazzia. Samme dags aften blev jeg advaret, idet en af mine venner fra skolen og gennem hele besættelsen, Egon Nielsen, lånte sin piges cykel og kørte til Kolding, uden om Vejle, hvor der blev blæst luftalarm. Det var også lykkedes for ham at få navnene på en del af de arresterede. Egon var en af dem, der ikke blot vidste, hvad der skulle gøres, men også gjorde det.

I slutningen af marts måned blev jeg klar over, at BUDSTIKKEN uigenkaldelig var gået ind, men igang igen skulle den, så jeg samlede nyheder efter bedste evne, men at skabe et redaktionelt blad var unægtelig uvant. Distribution var jeg mere kendt med, idet jeg fra Ole Kjølbye, daværende lagerchef på AUDIOLA, gennem Arne Jensen på maskinafdelingen modtog HJEMMEFRONTEN til omdeling i Kolding. Jeg drøftede starten med Arne Jensen, der var tidligere formand i D. S. U. Han henvisede mig til et tidligere K. U.-medlem Jerntved, der boede i Villagade og var kontoruddannet. Han var villig til at hjælpe og skrev det første nummer i et enkelt eksemplar på en antik skrivemaskine, en »jenpeger«. Typevalsen blev så gemt væk, for så kunne den ikke identificeres. Bagsideartiklen blev dog taget ud til fordel for en nyhed, det lykkedes Egon at skaffe.

Jeg var om lørdagen taget til Horsens for at skrive stencils hos en lærekammerat, Arno Christensen, der var i besiddelse af en gammel Schmidt Premiere skrivemaskine med dobbelt tastatur, et for store og et for små bogstaver. Samme lørdag havde Egon været på udearbejde for sit firma, »Garagecompagniet«. Ved hjemkomsten blev han gjort opmærksom på, at tyskerne havde været der med et opslag om forbud mod at skifte arbejdsplads uden tilladelse. Samtlige var blevet beordret hen at læse det, hvor-

efter vagten fjernede det igen. Egon ville nu se det, så han kørte hen på værnemagtens HKP (Heeres Kraft Park), Sankt Helene Vej, hvorfra det var kommet. Her tog de det ikke så nøje, for da det var lige ved middagstid, fik han det udleveret med besked om at aflevere det over middag. Han kørte omgående op til mig, hvor det blev skrevet af.

Nu gik turen op til Arno, her skrev vi så stencils, fejl på disse blev rettet ved hjælp af søsterens røde neglelak, de blev lidt spraglede, men det smittede ikke af på BUDSTIKKEN. Herfra ud til Egon igen. I forvejen havde jeg været derude med duplikatorpapir, som det lykkedes at få gennem Holms boghandel, hvis indehaver, Svend Christensen, senere viste sig at være medlem af det lokale frihedsråd i Horsens.

Ugen i forvejen var Egon blevet kontaktet med ordene: »Vi skal have fat i en duplikator, BUDSTIKKEN skal ud igen«. Stor var min overraskelse, da han sagde, at sådan en havde han da. Et par lærlinge fra Kristian Kirk's telefonfabrikker var pludselig kommet farende på cykel med en stor papkasse med en duplikator i, og den blev bogstaveligt talt smidt i armene på Egons yngre broder, der var lærling sammesteds med ordene: »Gem den, de er efter os«. Egon pakkede den ind i voksdug og gravede den ned inde i krybekælderen under huset.

Den var nu gravet op og gjort klar – troede vi. Egon var en meget dygtig bilmekaniker, og efter devisen, den, der smører godt, kører godt, havde han smurt og smurt med pasta eller rettere tryksvæerte, så alt, hvad vi kørte igennem, var sort – uden antydning af bogstaver. Vi kørte aviser og alt tilgængeligt papir igennem for at få overskudssvæerten fjernet. Aviserne var få og små, de blev normalt anvendt, hårdt vredet, som optænding i kakkelovnen, så der var alvorlig mangel på gamle blade. Det lyk-

William Sørensen og Egon Nielsen ca. 1943.

kedes dog efterhånden, at få de sorte områder til at blive til pletter og pletterne til bogstaver. Det blev ikke et pænt nummer, det første, men ud kom det da. Det var egentlig meningen, at datoen skulle være april 1944, men tiden var løbet fra os, så vi var nødt til at skrive maj 1944.

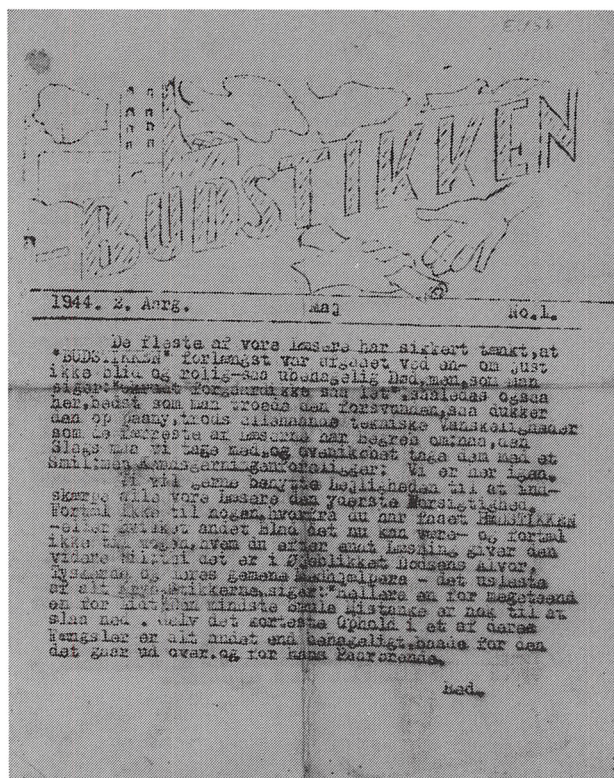
Da trykningen var overstået ud på morgenstunden, samtlige ark havde været en tur på gulvet i lange rækker for at tørre, tog jeg hjem for at sove. Natten til mandag gik der normalt, uden for køreplanen, et posttog ca. 00.45 sydpå. Det var kun på et par vogne, men man kunne få lov at komme med. Derefter skifte i Fredericia til Koldingtoget, der afgik kl. 05.00. Det passede lige med, at jeg kunne være på arbejde kl. 07.00.

Mandag eftermiddag blev bladene pakket i bund-

ter og fordelt til omdelerne. I hver pakke blev indlagt en lille seddel med teksten »Vær Dansk, støt Arbejdet i Kampen mod Nazismen, sørg for disse Blades Fordeling.«, samt tidligste omdelingstidspunkt. Bladene skulle helst være ude overalt på en gang, så tyskerne ikke skulle kunne koncentrere sig om et kvarter, det endnu ikke var uddelt i. Vi har senere fået at vide, at vi var de eneste, der havde søgt at dække omdelerne på denne måde. Mig bekendt blev der ikke taget en eneste i denne periode.

På daværende tidspunkt spiste jeg på Sørensens pensionat i Østergade. Den dag bladet var uddelt, kom jeg som sædvanlig derop til spisetid, men blev meget overrasket over den diskussion, der var igang blandt pensionærerne om, hvor højt op blandt tyskerne BUDSTIKKEN havde kontakter. Årsagen var bagsideartiklen om forbudet mod at skifte arbejdsplads uden tilladelse. Tyskerne havde været så uheldige at få hængt opslaget op på Koldings arbejdspladser samme dag, som BUDSTIKKEN udkom.

De efterfølgende numre redigerede jeg selv af simpel tidsnød. Belært af andres bitre erfaringer, blev organiseringen af BUDSTIKKEN baseret på, at kun en person kendte hele arbejdsgangen. Skrivemaskine og duplikator kendte intet til hinanden. Omdelerne anede ikke, at de fik bladene direkte fra trykkeren. Under disse omstændigheder ville det være en yderst vanskelig opgave at trævle organisationen op. Kontinuiteten var sikret ved en adressekonvolut hos et ældre ægtepar, der ville sætte Egon i forbindelse med Sv. Aa. Mathiesen. I efteråret 1944 rejste jeg til København i et forsøg på at få en rimelig god kontakt til en af Sverigesruterne. Et tidligere forsøg via en Fredericia kontakt viste sig at løbe ud i sandet. Fra København redigerede jeg to numre af BUDSTIKKEN. Hvornår sidste nummer

Det første nummer af Budstikken med William Sørensens som redaktør.

udkom, ved jeg ikke, november, december 1944? De sidste to numre blev redigeret og trykt af Sv. Aa. Mathiesen i Kolding. Han var en af de første omdelere.

Et par mindre oplevelser bør nok lige nævnes. På Fredericia banegård spurgte jeg en nat, jeg kom med en mindre kuffert fuld af blade, en portør om, hvilket af de to tog, der holdt på hver sin side af perronen, der ville afgå først sydpå. Han pegede på det ene, og jeg entrede det. Den første kupe var fyldt totalt op med pakker, helt op under loftet, den

næste ligeså. Jeg må have været søvnig, at ikke et eller andet sagde mig, at der var noget rivegalt ved det her. Den næste og næste igen var også fyldt op, men så vågnede jeg op for alvor, idet det rumsterede i begge ender af vognen, og et par tyskere dukkede frem med gevær og sagde en hel masse ord, som jeg ikke forstod et pluk af. Jeg skulle vel række hænderne i vejret, men det var jo ikke til med en mindre kuffert fuld af blade, så jeg luskede stille tilbage til døren igen. Her fik jeg et spark ud på peronen og kufferten bagefter. Den sprang ikke op! De havde dog næppe vidst, at indholdet var illegalt. De to havde siddet og sovet på toiletterne i deres vagt. Jeg var ikke længe om at komme op i det andet tog, men kunne ikke rigtig sidde efter sparket. Jeg havde formuleret mit spørgsmål forkert til portøren, det tyske tog kørte først sydpå, men det var blot ikke det, jeg skulle med.

En anden episode indtraf engang, da vi var ved at omdele BUDSTIKKEN. Vi kom forbi en kælderlejlighed, hvor et stort vindue havde en halv åben, ca. 10 cm bred, ventilklap øverst. Vi kunne høre et glad selskab inde bag mørklægningsgardinerne. Hvad var mere naturligt end at give dem de sidste nyheder, så vi stoppede et blad ind gennem ventilklassen, så det faldt ned bag gardinerne, men det kvindeskrig, der nu lød, glemmer jeg aldrig. Det var eneste gang, vi benyttede den metode.

Tingene udviklede sig noget kaotisk. Jeg blev kaldt tilbage til Kolding i februar, men modtog et telegram netop som jeg var ved at rejse tilbage. Det lød lidt kryptisk »William, du bedes rejse direkte hjem. Er rejst fra Kolding« underskrevet Egon Nielsen. Dateret 26. februar 1945. Det var næsten så katastrofalt, som det kunne blive. Et stort våbende-pot var taget, og gruppen spredt. Nogle var i Horsens, andre i Århus.

Da jeg ankom til Horsens, var Svend Aage Mathiesen sammen med to andre taget tilbage til Kolding igen. Jeg blev bedt om at møde på hans dækadresse på en sidevej til Tøndervej. Her traf jeg for første gang Bjørn (Poul Erik Lebech) samt Jens Andersen og her blev jeg spurgt, om jeg ville gå ind i arbejdet heltids, et tilbud, jeg ikke kunne sige nej til. Der ville blive udbetalt 150 kr./mdl.. Det blev dog hævet til 175 kr./mdl. den følgende måned. Det første, det drejede sig om nu, var at få genskabt kontakten opad. Aftalen blev da, at den, der fandt frem til denne, skulle fortsætte som kontaktmand. Det lykkedes for Bjørn. Jeg søgte da tilbage til min gamle bopæl hos Diget i Jernbanegade. Fremtidig blev det dog ikke som fastboende, men der var altid en soveplads klar, når blot jeg ringede i forvejen på aftalt måde.

Arbejdet med BUDSTIKKEN skulle selvfølgelig genoptages, men her fik jeg valget mellem sabotagen eller bladet, jeg måtte ikke, af sikkerhedsgrunde, have med, begge dele at gøre, så bladet blev droppet. Nyhedsformidlingen over England var på dette tidspunkt særdeles god, så fremover blev det sabotagen.